

Minnetur til fyret

Til sommeren blåser tåkeluren på Flatholmen utenfor Tananger for siste gang. Da skal det 122 år gamle og tradisjonsrike fyret legges ned for godt. I siste liten, før det blir stille på Flatholmen, har 82 år gamle Jenny Hagen og hennes yngre søster Ragnhild Tvedt blitt med Aftenbladet på besøk til det gamle fyret.

De to er døtre av Bertine Olsen, den ene av Flatholm-jentene som ble landskjente da de på egen hånd satte ut på Tanangerfjorden for å berge faren og to brødre fra å drukne. De berget og fikk liv i den ene broren mens de måtte se faren og den andre broren bli slukt av det frådende havet.

Det er nå 90 år siden Flatholm-jentenes legendariske redningsdåd ble utført. I mange år fløyttet den gamle, ærverdige «Stavangerfjord» tre ganger til ære for Bertine og Ester idet båten passerte Flatholmen.

Historien om Flatholm-jentene er udødeliggjort i Nordahl Rolfsens lesebok og i «Sangen fra fyret» som synges den dag i dag.

Side 21

Fyrmester på Flatholmen Karsten Hellestø fikk i går besøk av Ragnhild Tvedt og Jenny Hagen, begge døtre av den eldste av de landskjente Flatholm-jentene. (Foto: Jonas Friestad)

– Dette trodde jeg aldri jeg skulle oppleve. Jenny Hagen (t.v.), datter til den ene av Flatholm-jentene, er for første gang i sitt 82-årige liv på holmen der hennes mor vokste opp og ble landskjent for sin snarrådighet. Søsteren, Borghild Tvedt (t.h.), var også med og blir her omsorgsfullt geleidet av fyrbetjent Per Folkvord.

- Dette har vært en minnerik dag. Jeg hadde aldri trodd jeg skulle komme til Flatholmen. Og nå skal jo også fyret legges ned.

82 år gamle Jenny Hagen og hennes noe yngre søster Borghild Tvedt, er døtre av selveste Bertine, den eldste av jentene på Flatholmen som ble kjent over det ganske land for sin brave redningsdåd. De reddet broren Ansgar fra å drukne i Tanangerfjorden mens de måtte se faren og en annen bror bli slukt av det frådende havet.

I ledelsen

Dette skjedde for 90 år siden, den 24. januar 1894. Historien om de tapre jentene som på eget initiativ satte ut på fjorden i uværet for å redde faren og brødrene, blir fremdeles husket, ikke minst på grunn av fortellingen som sto i Nordahl Rolfsens lesebok. Der til synges «Sangen fra fyret», skrevet etter den tragiske hendelsen, den dag i dag - både i radio og TV og under forskjellige opptredener.

Hvordan gikk det videre med Bertine og Ester, som var 13 og 12 år gamle da de utførte sin legendariske heltedåd. Bertines døtre Jenny og Borghild kan fortelle:

Alene med sju barn

Fyrvokterkonen Inger Olsen satt igjen på Flatholmen med sju barn, det vil si den eldste Ingebrigt, som hadde etternavnet Håland, hadde allerede reist til Oslo for å utdanne seg til fiolinist og ble senere komponist.

Snart overtok ny fyrvokter på Flatholmen, og Inger Olsen flyttet hjem til sine foreldre i Brattebølgaten i Stavanger. Barna dro i tur og orden til Amerika. Ester satset på sangundervisning og ble godt gift borte i Statene. Men Flatholmen kunne hun ikke glemme. Hun fikk bygd seg en sommerbolig i Tananger hvor hun var en trofast gjest og hvor hun til slutt døde i 1959.

Bertine var den som ble igjen i Stavanger. Hun giftet seg med Jakob Andreassen, Stavangermaler som også prøvde lykken i Amerika, men uten å få Bertine med seg. Etter noen år kom han tilbake til Stavanger og familien bodde både i Peder Hornkloves gate og i Nedre Dalgate.

Mor gråt

Bertine fikk sju barn, deriblant Jenny og Borghild som Aftenbladet har invitert med til Flatholmen i anledning av 90-års-dagen for den tragiske hendelsen.

For første gang kan Borghild Tvedt, en yngre datter av Flatholm-jenten Bertine, vise sin sønn Rolf rundt på Flatholmen.

- Mor satt ofte og gråt når hun leste historien om hvordan faren og broren druknet - slik den var fortalt i lesebøkene våre, forteller Jenny og Borghild.

Bertine var flink å fortelle. I mørke vinterkvelder la hun ut om livet på Flatholmen i gamle dager. Om natten hendte det rett som det var at det banket på døren. Det var skipbrudne som trengte hjelp. På fyret fikk de varme ulltepper, varm melk og ble godt tatt vare på.

Fyrvokteren hadde lært barna grundig opp. Det var nok derfor de fikk liv i broren Ansgar, som Bertine og Ester klarte å redde.

Jentene gav seg ikke selv om gutten var livløs. De fyrte under så teppene ble brunsvidd og gutten ble vablet. Så gav de ham varm melk og endelig fikk de ham til å kaste opp. Seieren var vunnet! står det i Elias Kræmmers fortelling i lesebøkene som ble brukt i en mannsalder.

Og videre:

De tente fyret for det var alt blitt mørkt, de våket både over fyret og gutten og de minste barna, mens natten ruget, stormen hylte og havet brølte. Først langt ut på dag fikk jentene gitt beskjed om at det var galt fatt på fyret og moren, som hadde vært i byen, fikk det tunge budskapet at mannen og

sønnen var druknet. Over hele landet ble det lest og snakket om de kjekke småjentene på fyret.

Musikalsk familie

- Når mor fortalte, var det nesten som vi fælte etterpå, sier Borghild. Men livet på Flatholmen var heldigvis ikke bare tragedie. Det var en meget musikalsk familie. De hadde orgel ute på fyret, og barna lærte seg til å spille både piano, trekkspill, gitar og munnspill. Flinker å synge var de også. Ester sang på konserter. Bertine holdt seg mer i bakgrunnen. Hun var flink å harmonisere og sang annen stemme til Sangen fra fyret. Hun

spilte piano, gitar og munnspill.

I Stavanger kom Bertine med i Ledaal-menigheten. Her gledet hun mange med sang og spill på møtene. Hun hadde fått en streng religiøs oppdragelse ute på Flatholmen. Jenny og Borghild kan fortelle mange historier om hvordan faren holdt kustus på ungene. Synderen måtte alltid fram og ta sin straff.

Isolert om vinteren

Vintersdagen ble det en isolert tilværelse ute på Flatholmen. Barna hadde sin egen private frøken ute på holmen. Det var

ikke hver dag en kunne krysse over fjorden til Tananger. Sjøen sto opp mot fyrvokterboligen, som klorte seg fast på pynten. De måtte vaske vinduene med sprit for å holde dem klare.

Tok ansvar

De største barna ble tidlig opplært til å ta ansvar med å passe fyret og de minste dersom mor og far skulle til byen. Det hendte de var alene når skipbrudne banket på. Det var nok derfor Bertine og Ester reagerte så raskt når de fra vinduet så faren og brødrene kullseile.

De fløy nedover bergene så tåflene skvatt, løp fra de minste og fikk dratt båten ut på det frådende havet. De så farens hår flagre, men så ble han borte for dem. De hørte ham rope: «Herre Jesus, frels min sjell» for han gikk under for siste gang. Faren hadde lagt Ansgar til rette over tiljen. Torvald var sunket imens. Mens rokket slo over båten, klarte Ester og Bertine å få den livløse Ansgar opp i hvitebåten. Forgjeves roppe de etter faren og til slutt måtte de karre seg til lands.

Dypt inntrykk

Den tragiske hendelsen gjorde dypt inntrykk over hele landet og det ble satt i gang innsamling til de etterlatte på Flatholmen. I den anledning skrev Anthon Bernhard Nilsen under pseudonymet Elias Kræmmer, Sangen fra fyret. Melodien ble skrevet av den eldste sønnen Ingebrigt. Den yngste sønnen Peder Laurits ble organist i USA.

Bertine fikk selv en tragisk avslutning på livet sitt i 1955. Hun hadde sukkersyke og skulle til å sette sprøyte på seg selv da hun kastet en bomulldott med sprit inn i ovnen. Det tok fyr i dotten og i klærne hennes slik at hun kort tid etter døde på sykehuset av brannskadene hun fikk.

Midt på fjorden

Ragnhild Tvedt, en av døtrene til Bertine, kan fortelle at hun en gang var med moren og brødrene til Flatholmen. Midt ute på fjorden ville brødrene hennes vite hvor bestefaren druknet. - Det var omtrent her ved denne staken, sa moren, hvorpå brødrene slengte av seg klærne og jumpet uti til morens store forskrekkelse.

- De ville bare se hvor det var bestefaren druknet, sa guttene da de omsider dukket opp av sjøen igjen. Da hadde de kavet i den sterke strømmen for å

Sangen fra fyret

De fikk ingen kiste, de fikk ingen krans, ei klokke, ei salmesang. Men skumhvite bølger de går uten stans, over leiet på brune tang. Vi kan ei som andre få pynte din grav med blomster og støtte blank. Vi ser kun det mørke, det rullende hav og stedet omkring hvor du sank.

Refr.:

Kom hjem, kom hjem, kom hjem vår fader, vår broder, kom hjem.

Men søster, se solen der borte i vest strør havet med perler full. Ja, vår Herre han pynter nok graven han med blomster av skjære gull. Å far, ja du vet jo at viljen vi har, det var jo det siste du så. Vi kunne jo ei for at kreftene var i stormen så alt for små.

Refr.:

Kom hjem, kom hjem, kom hjem vår fader, vår broder, kom hjem.

Nu lykten der ute på Flatholmen fyr av barnehender er tent. Og natten igjennom til morgonen gryr går tanken om hva som er hendt. Men stråler fra fyret de lyser mot land og inn mot de tusende hjem. Der finnes vel en eller annen som kan ha hjerte også for dem.

Refr.:

Kom hjem, kom hjem, kom hjem vår fader, vår broder, kom hjem.

komme opp til overflaten. Det var verre enn de hadde trodd!

Verken Jenny eller Borghild er særlig glade i sjøen, men heldigvis var det nesten blikkstilte denne januardagen. Det stabile vinter været hjalp oss også til å få de to damene med på et besøk til Flatholmen. På fyret fikk de fin mottakelse av fyrbetjentene Per Folkvord og Kolbjørn Kvalbein. Fyrmester Karsten Hellesta, som selv har trødd sine barnesko på Flatholmen, ble også med i båten ut fra Tananger. Til sammen sørget de for at Bertines døtre fikk en minnerik tur til Flatholmen hvor deres mor og tante utførte en redningsdåd så stor at den ble kjent over det ganske land.

Selv gamle sørverdige «Stavangerfjord» gjorde ære på Ester og Bertine ved å blåse tre lange støt i skipsfløyten hver gang den passerte Flatholmen!